

Jogi melléklet

A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jog meghatározása az Európai Közösségben: a Róma II. rendelet szabályai

CZIGLER DEZSŐ TAMÁS

A tanulmány áttekinti az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-én született 864/2007/EK rendeletét, mely a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogot határozza meg (a rendeletet a nemzetközi jogi szakirodalomban Róma II.-nek is szokták hívni). A norma jelentősége abban áll, hogy az államok jogrendszere közti konfliktus (kollízió) esetén meghatározza az alkalmazandó jogot például a károkozó cselekményekre, termékfelelősségre, tisztességtelen versenyre és szabad versenyt korlátozó cselekményekre, környezeti károkra, szellemi alkotásokra vonatkozóan, hogy csak a főbb, általa szabályozott területeket említsük. A rendelet 2009. január 11-től lesz alkalmazandó; ezt követően felülírja majd a nemzetközi magánjogra vonatkozó tagállami szabályokat, így a hazai rendelkezéseket is.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: K13, K40.

Czigler Dezső Tamás, tudományos segédmunkatárs, MTA Jogtudományi Intézete.
E-mail cím: tczigler@jog.mta.hu

Jelen tanulmány az Európai Parlament és a Tanács 2007. július 11-én elfogadott, a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogot meghatározó 864/2007/EK (Róma II.) rendeletéről (a továbbiakban: „Rendelet”)¹ kíván áttekintést nyújtani. A norma azt határozza meg, hogy olyan szerződésen kívüli kötelmi viszonyok – leginkább kárkötelmek – esetén, melyekben nemzetközi elem merül fel, mely állam jogát kell alkalmazni. A rendelet mint közösségi szabály felülírja a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr. (a továbbiakban: Nmjt.) több rendelkezését, így különösen a szerződésen kívüli károkra és jogalap nélküli gazdagságra vonatkozó 32–35. §-ának vele ellentétes rendelkezéseit.

Létrehozására két körülmény miatt volt szükség: egyrészt, mivel az Európai Közösség rendelkezései lehetővé teszik bizonyos fórumok közötti választást a kárkötelmekhez kötődően,² el kívánták kerülni azt, hogy valamelyik fél a fórumok közötti választás, a *forum shopping* révén erősebb pozícióval rendelkezzen. Másrészt, a könnyebb átláthatóság, kiszámíthatóság érdekében egységesíteni kívánták a deliktális jogra vonatkozó kollíziós jogi normákat.

A *forum shopping* kapcsán meg kell jegyezni, hogy a tagállamok anyagi kártérítési szabályai között jelentős eltérések léteznek. Bizonyos államokban például a vétkesség-felróhatóság szükséges a jogellenesség megállapításához, míg más államokban ugyanolyan cselekményekre ez utóbbi nem szükséges.³ Eltérőek a következményes kár (*dommages par ricochet, consequential damages*)⁴ utáni

¹ Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról („Róma II.”). HL L 199., 2007.07.31., 40–49. o. Áttekintésére lásd: Brière, Carine [2008]: Le règlement (CE) n° 864/2007 du 11 juillet 2007 sur la loi applicable aux obligations non contractuelles. *Journal du Droit International*, Vol. 135., Nr. 1., 31–74. o.; Császár Mátyás [2008]: Szerződésen kívüli kötelmek kollíziós joga: Róma II. v. magyar Kódex. *Európai Jog*, 8. évf., 2. szám, 18–27. o.; Heiss, Helmut – Loacker, Leander D. [2007]: Die Vergemeinschaftung des Kollisionsrechts der ausservertraglichen Schuldverhältnisse durch Rom II. *Juristische Blätter*, Vol. 129., No. 10., 613–646. o.; Leible, Stefan – Lehmann, Matthias [2007]: Die neue EG-Verordnung über das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht (Rom II). *RIW*, Vol. 53., No. 10., 721–735. o.; Palásti Gábor [2008]: Nemzetközi magánjog az Európai Unióban: A szerződésen kívüli kötelmekre alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK sz. rendelet a magyar jogrendszerben. *Jogtudományi Közlöny* (kézirat, megjelenés alatt) 1–20. o.; Kozýris, Phaedon John [2008] Rome II: Tort Conflicts on the Right Track! A Postscript to Symeon Symeonides’ “Missed Opportunity” *Am. J. Comp. L.*, Vol. 56., No. 2., 471–497. o.; Stone, Peter [2006]: EU Private International Law: Harmonization of Laws. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 330–377. o.; Symeonides, Symeon C. [2008]: Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity. *Am. J. Comp. L.*, Vol. 56., No. 1., 173–218. o.; Wagner, Gerhard [2008]: Die neue Rom-II-Verordnung. *IPrax*, Vol. 28., No. 1., 1–17. o.

² Bővebben kifejtve lásd jelen tanulmányban a rendelet általános szabályainál leírtakat.

³ Unification of Tort Law: Fault (Ed.: *European Centre of Tort and Insurance Law*) [2005]. Kluwer Law International, The Hague, 3–5. o.

⁴ Következményes (közvetett) károkozás alatt azon cselekmények értendők, melyek nem a kár-
okozó közvetlen cselekményéből erednek, hanem csupán annak okozatakként, közvetetten okoznak
károkat. Ilyen lehet például egy fa kivágása a forgalmas útra, melynek valaki nekimegy, és balesetet
szenvet, vagy egy baleset okozása külföldön, melyet követően a sértett otthon, saját államában fizeti a
kórházi ellátás költségeit.

felelősség szabályai. A nem vagyoni kár megítélése és összezszerúsége kapcsán úgyszintén jelentős szabályozásbeli és joggyakorlatbeli különbségek vannak. A szerződésen kívüli kötelelem fogalma is tagállamonként eltérő.⁵ Bizonyos jogintézmények csak bizonyos államokban léteznek, és az azokkal kapcsolatos határozatokat más államok nem ismerik el; ilyen például az Egyesült Királyságban megengedett büntető kártérítés (*punitive/exemplary damage*).⁶ A fentiekben túlmenően jó pár egyéb kérdés mellett különböző például a vagyoni, környezeti károkért való felelősség szabályozása, a károsulti közrehatás értékelése, a harmadik személyekért való felelősség megállapíthatósága, a személy sajtóval-tömegmédiával szemben elfoglalt helyzete is.⁷

A tagállami felelősségi szabályok egységesítését-harmonizációját az utóbbi időben több szervezet is szorgalmazza. Ilyen például a *European Centre of Tort and Insurance Law*⁸ és az azzal kooperáló *European Group on Tort Law* (korábban: *Tilburg Group*).⁹ Utóbbi a *Commission on European Contract Law*¹⁰ (az ún. *Lando Commission*) által összeállított, az európai szerződési jog alapvetéseit tartalmazó *Principles of European Contract Law (PECL)*¹¹ mintájára létrehozta a tagállamok kárkötelmi szabályainak alapvetéseiből álló, *European Principles of Tort Law*¹² elnevezésű gyűjteményét. Hasonló a *Study Group on a European Civil Code*¹³ által

⁵ *Palásti*: Nemzetközi... i. m. 6. o.

⁶ Utóbbi egy olyasfajta szankció, mely a büntetőjog és a polgári jog között állva, a generalis prevenció érvényesítése érdekében működik. Összege magához a kárhoz nem kötődik; annál jóval magasabb összegű is lehet. Az összeget a károsult kapja meg. L. pl. *Tolstoy-Miloslavsky v Aldington* [1996] 1 WLR 736 és *Tolstoy-Miloslavsky v United Kingdom* (1995) 20 EHRR 442, 18139/91, [1995] ECHR 25.; [Http://www.lb.hu/embjog/ej001895.html](http://www.lb.hu/embjog/ej001895.html) (2008. július 4.) Ld. még: *John v MGN Ltd* [1996] 2 All ER 35; *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129, [1964] 1 All ER 367 Az Amerikai Egyesült Államokban hasonló ügy pl.: *BMW of North America v. Gore*, 517 U.S. 519, 116 S. Ct. 1589, 134 L. Ed. 2d 809 (1996)

⁷ A főbb elemek kiemelését átvettem, bővebb elemzésüket l.: *Kadner Graziano, Thomas* [2003]: *Europäisches internationales Deliktsrecht*. Mohr Siebeck, Tübingen, 10–17. o. A háttérre l. még: *von Bar, Christan* [1996]: *Gemeineuropäisches Deliktsrecht*. Beck, München; *von Bar, Christan* [1998]: *The Common European Law of Torts*. Clarendon Press, Oxford. A kártérítések közötti különbségekre ld. *Weintraub*: *Discretion vs Strict...* i. m. 7–8. o.; *The Legal Profession. The Economist*, 18 July 1992, 8. o.

⁸ [Http://www.ectil.org](http://www.ectil.org)

⁹ [Http://www.egtl.org](http://www.egtl.org)

¹⁰ [Http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/index.html](http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/index.html)

¹¹ A szövegre l. [2002] *Európai Jog - Melléklet*, 2. évf., 1. szám, 3–17. o. és [2004] *Európai Jog – Melléklet*, 4. évf., 2. szám., 8–15. o.; *Commission of European Contract Law* [2000]: *Principles of European Contract Law, Parts I and II (Combined and Revised)*. Kluwer Law International, The Hague-London-Boston; *Commission of European Contract Law* [2003]: *Principles of European Contract Law, Part III*. Kluwer Law International, The Hague-London-Boston.

¹² Utóbbi a szervezet honlapján hozzáférhető. Nyomtatott formájára ld.: *European Group on Tort Law* [2006]: *Principles of European Contract Law*. Springer, Vienna, New York. Ld. még: *Jansen, Nils* [2006]: *Principles of European Tort Law? Grundwertungen und Systembildung im europäischen Haftungsrecht. RabelsZ*, Vol. 70. No. 4. 732–770. o.; *Jansen, Nils* [2001]: *Auf dem Weg zu einem europäischen Haftungsrecht. ZeuP*, Vol. 9. No. 1. 30–65. o.

¹³ [Http://www.sgecc.net](http://www.sgecc.net)

publikált *Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another*¹⁴ gyűjtemény is.¹⁵

Noha közösségi szinten egyelőre egységes kódex megalkotása nincsen napirenden, a Közösség európai szerződési jogra vonatkozó közös referenciakeretének (*CFR - CoPECL - Common Principles of European Contract Law*)¹⁶ tervezetében a szerződésen kívül okozott károk, a megbízás nélküli ügyvitel és a jogalap nélküli gazdagodás szabályai is helyet kaptak.¹⁷ A referenciakeret a közösségi és tagállami „jogalkotók által a jogalkotási folyamatban közös ötletforrásként vagy hivatkozásként, önkéntes alapon használandó, nem kötelező erejű iránymutatás-csomag lesz”.¹⁸

A deliktualis felelősségre vonatkozó kollíziós szabályok egységesítése a Közösségen belül a jogbiztonság szempontjából is szükséges volt. A tagállami, alkalmazandó jogra vonatkozó normák között ugyanis már alapvetéseikben is jelentős eltérések mutatkoztak,¹⁹ melyek a kárkötelemlre alkalmazandó jog meghatározását jelentősen bonyolították.

II. A rendelet megalkotásának történeti háttere

Bizonyos európai államok már a hatvanas évektől kezdve elkezdtek érzékelni az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok egységesítésének szükségességét. Ennek folyamánaképpen született meg 1969-ben a Benelux államok közös nemzetközi magánjogi törvénykönyv-tervezete,²⁰ mely, noha hatályba sohasem lépett, mégis előremutató rendelkezéseket tartalmazott. Az Európai Közösség alkalmazandó jogra vonatkozó szabályainak gyökerei 1972-ig nyúlnak vissza, amikor bemutatták az Európai Gazdasági Közösség szerződésekre és szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló egyezménytervezetét.²¹ A következő évben,

¹⁴ [Http://www.sgecc.net/pages/en/texts/index.draft_articles.htm](http://www.sgecc.net/pages/en/texts/index.draft_articles.htm) Nyomtatott formájára nézve ld.: *Study Group on a European Civil Code* [2007]: *Non-Contractual Liability Arising out of Damage Caused to Another*. Sellier, Munich.

¹⁵ *Herpai Annamária* [2004]: Magánjogi magánharmonizációs vállalkozások és a közös jogi kultúra jövője Európában. *Magyar Jog*, 51. évf., 3. szám, 180–187. o.; *Wurmnest, Wolfgang* [2003]: *Common Core, Grundregeln, Kodifikationsentwürfe, Acquis-Grundsätze – Ansätze internationaler Wissenschaftlergruppen zur Privatrechtsvereinheitlichung in Europa. ZEuP*, Vol. 11., No. 4., 714–744. o.

¹⁶ [Http://www.copecel.org](http://www.copecel.org)

¹⁷ *Study Group on a European Civil Code – Research Group on EC Private Law: Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Interim Outline Edition. Sellier, Munich, 2008. 301–326. o.

¹⁸ Sajtóközlemény. A Tanács 2863. ülése. Bel- és Igazságügy. Luxemburg, 2008. április 18. 8397/08 (Presse OR. en), 18–19. o.

¹⁹ L. jelen tanulmányban az általános rendelkezéseknél leírtakat.

²⁰ *Am. J. Comp. L.*, Vol. 18., No. 2., 420–425. o. Értékelésére ld.: *Nadelmann, Kurt H.* [1970]: The Benelux Uniform Law on Private International Law. *Am. J. Comp. L.*, Vol. 18., No. 2., 406–419. o.; *Symeonides*: *Rome II... i. m.* 175. o.

²¹ [1973] *Am. J. Comp. L.*, Vol. 21., No. 3., 584–592. L. még: *Nadelmann, Kurt H.* [1976]: Impressionism and Unification of Law: The EEC Draft Convention on the Law Applicable to Contractual and Non-Contractual Obligations. *Am. J. Comp. L.*, Vol. 24., No. 1., 1–21. o.; *Lando, Ole* [1974]: The EEC Draft Convention on the Law Applicable to Contractual and Non-Contractual Obligations. *RabelsZ*, Vol. 38., No. 1., 6–55.

1973-ban az Európai Gazdasági Közösség három új tagállammal, Dániával, az Egyesült Királysággal és Írországgal bővült. A tervezetet az újonnan csatlakozott államok ellenállása miatt csupán a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jog meghatározása nélkül tudták elfogadni; ez lett a maga területén központi szereppel bíró, A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 1980-as Római Egyezmény (a továbbiakban: „Római Egyezmény”).²²

A közösségi nemzetközi magánjog történetének következő szakaszában, az 1997-ben megkötött Amszterdami Szerződésben a nemzetközi magánjogot „közös-ségiesítették”, azaz megteremtették a nemzetközi magánjogi-eljárásjogi szabályok Közösség általi létrehozásának hátterét, amely korábban szinte teljesen hiányzott.²³ Hasonló rendelkezések a közösségi jogalkotásban ezt megelőzően csupán részterületekhez kötődően, mintegy „mellékes” szabályként jelenhettek meg. 1998-ban – az Európai Közösség felhívására – egy független csoporton, a *Groupe européen de droit international privé*-n (GEDIP, angolul: *European Group for Private International Law*)²⁴ belül megkezdődtek a munkálatai egy szerződésen kívüli kötelmi

²² A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én aláírásra megnyitott egyezmény (Magyarországon kihirdette: 2006. évi XXVIII. törvény). L. Szabó Sarolta [2006]: A közösségi jog beékelődése nemzetközi szerződési jogunkba. *Külgazdaság – Jogi melléklet*, 50. évf., 9–10. szám, 107–119. o.; Lando, Ole [1987]: The EEC Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations. *CMLR*, Vol. 24., No. 2., 159–214. o.; Plender, Richard [1991]: The European Contracts Convention. Sweet and Maxwell, London; Burián László [2008]: A Római Egyezmény alkalmazásának elméleti és gyakorlati kérdései, valamint az Egyezmény várható reformja. *Közjegyzők Közlönye*, 55. évf., 3. szám, 3–19. o.; Giuliano, Mario – Lagarde, Paul: Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations. http://www.rome-convention.org/instruments/i_rep_lagarde_en.htm (2008. július 4.) Az egyezményhez 1988-ban a tagállamok két jegyzőkönyvet is mellékeltek, melyben az Európai Bíróságot annak értelmezésére nézve hatáskörrel ruházták fel, l. Dutta, Anatol – Volders, Bart [2004]: Was lange währt, wird endlich gut? Zur Auslegungskompetenz des EuGH für das EVÜ. *EuZW*, Vol. 15., No. 18., 556–558. o.

²³ Az EKSz újonnan beiktatott 61. cikkének c) pontja kimondja, hogy „a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség fokozatos létrehozatala céljából a Tanács intézkedéseket fogad el a polgári ügyekben folytatott együttműködés terén a 65. cikkben foglaltak szerint.” A 65. cikk alapján a több államra kiterjedő polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén a belső piac megfelelő működéséhez szükséges mértékben elfogadásra kerülő intézkedések magukban foglalják a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok elismerését és végrehajtását, a tagállamokban alkalmazandó kollíziós, illetve joghatóságra vonatkozó szabályok összeegyeztethetőségének előmozdítását, valamint a polgári eljárások megfelelő lefolytatását akadályozó tényezők kiküszöbölését, szükség esetén a tagállamokban alkalmazandó polgári eljárási szabályok összeegyeztethetőségének előmozdításával. Az elsődleges jogforrási háttérre l. Basedow, Jürgen [2000]: The Communitarization of the Conflict of Laws Under the Treaty of Amsterdam. *CMLR*, Vol. 37., No. 3., 687–691. o.; Boele-Woelki, Katharina [2001]: Unification and Harmonization of Private International Law in Europe. In: *Private Law in the International Arena: from National Conflict Rules Towards Harmonization and Unification* (Ed.: Basedow, J.) T. M. C. Asser Press, Zürich, 76. o.; Heß, Burkhard [2000]: Die „Europäisierung“ des internationalen Zivilprozessrechts durch den Amsterdamer Vertrag – Chancen und Gefahren. *NJW*, Vol. 52., No. 1. 23–32. o.; Israël, Jona [2000]: Conflicts of Law and the EC after Amsterdam – A Change for the Worse? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, Vol. 7., No. 1., 81–100. o.; Kohler, Christian [2003]: Der europäische Justizraum für Zivilsachen und das Gemeinschaftskollisionsrecht. *IPrax*, Vol. 23., No. 5., 403–406.; Remien, Oliver [2001]: European Private International Law, the European Community and its Emerging Area of Freedom, Security and Justice. *CMLR*, Vol. 38., No. 1., 53–86.

²⁴ <http://www.gedip-egpil.eu/>

viszonyokra alkalmazandó jogot meghatározó nemzetközi egyezmény elkészítésének, melynek előzetes tervét még ebben az évben publikálták is.²⁵ A GEDIP tervezet alapul véve az osztrák elnökség 1999-re készített egy előzetes tervezet a jogszabályról.²⁶ A Bizottság 2002-re állította össze a rendelet első vázlatát²⁷ és végül 2003-ban nyilvánosság elé tárta a rendelet javaslatát (a továbbiakban: „Javaslat”).²⁸ A normát hosszas jogalkotási eljárást követően, az együttdöntési eljárás lehetséges legkésőbbi fázisában, egyeztető bizottság összehívása után sikerült 2007 júliusában

²⁵ [Http://www.gedip-egpil.eu/documents/gedip-documents-8pe.html](http://www.gedip-egpil.eu/documents/gedip-documents-8pe.html)

²⁶ Szövegére l.: von Hoffmann, Bernd – Beitzke, Günther – von Staudinger, Julius [2001]: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetzen und Nebengesetzen. Sellier – de Gruyter, Berlin, Vorbem. Zu Art. 38.ff., Rn. 16., 575–578. o. Előkészítésére ld.: Wagner, Rolf [1999]: Ein neuer Anlauf zur Vereinheitlichung des IPR für ausservertragliche Schuldverhältnisse auf EU-Ebene. *EuZW* [1999], Vol. 10., No. 23., 709–714. o.

²⁷ Szövegére l.: [2002] *European Business Law Review*, Vol. 13., No. 5.; 382–388. [2002] *Journal du Droit International*, Vol. 130., No. 1., 32–38. o. L. még: Dickinson, Andrew [2002]: Cross-Border Torts in EC Courts – A Response to the Proposed "Rome II" Regulation. *European Business Law Review*, Vol. 13., No. 5., 369–381. o.; Hamburg Group for Private International Law [2003]: Comments on the European Commission's Draft Proposal for a Council Regulation on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations. *RabelsZ*, Vol. 67., No. 1., 1–56. o.; Nourissat, Cyril – Treppoz, Edouard [2003]: Quelques observations sur l'avant-projet de proposition de règlement du Conseil sur la loi applicable aux obligations non contractuelles (Rome II). *Journal du Droit International*, Vol. 130., No. 1., 7–32. o.

²⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to non-contractual obligations ("Rome II"). COM(2003) 427 final. L. még: Benecke, Martina [2003]: Auf dem Weg zu "Rom II" – Der Vorschlag für eine Verordnung zur Angleichung des IPR des außervertraglichen Schuldverhältnisse. *RIW*, Vol. 49., No. 11., 830–837. o.; Carruthers, Janeen M. – Crawford, Elizabeth B. [2005]: Variations on a Theme of Rome II: Reflections on Proposed Choice of Law Rules for Non-Contractual Obligations (Part I), *Edinburgh Law Review*, Vol. 9. Nr. 1. 65–97. o.; Variations on a Theme of Rome II: Reflections on Proposed Choice of Law Rules for Non-Contractual Obligations (Part II), *Edinburgh Law Review*, Vol. 9. Nr. 2. 238–266. o.; Engel, Andreas – Leible, Stefan [2004]: Der Vorschlag der EG-Kommission für eine Rom II-Verordnung. *EuZW*, Vol. 15., No. 1., 7–17. o.; Fuchs, Angelika [2003–2004]: Zum Kommissionsvorschlag einer „Rom-II“ – Verordnung. *GPR – European Community Private Law Review*, Vol. 1., No. 2.. 100–105. o.; von Hein, Jan [2003]: Die Kodifikation des europäischen Internationalen Deliktsrechts – Zur geplanten EU-Verordnung über das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht, *ZVglRWiss*, Vol. 102., No. 4. 528–562. o.; Huber, Peter – Bach, Ivo [2005]: Die Rom-II-VO – Kommissionsentwurf und aktuelle Entwicklungen. *IPrax*, Vol. 25., No. 2., 73–84. o.; Koziol, Helmut – Thiede, Thomas [2007]: Kritische Bemerkungen zum derzeitigen Stand des Entwurfs einer Rom II-Verordnung. *ZVglRWiss*, Vol. 106., No. 3., 235–248. o.; Sonnentag, Michael [2006]: Zur Europäisierung des Internationalen außervertraglichen Schuldrechts durch die geplante Rom II-Verordnung. *ZVglRWiss*, Vol. 105., No. 3., 256–312. o.; Stone, Peter A. [2004]: The Rome II Proposal on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations. *The European Legal Forum*, (E) 4-2004, 213–229. o., elérhető: <http://www.simonswall.com/library/startquery.asp>; Symeon C. Symeonides [2004]: Tort Conflicts and Rome II: A View from Across. In: Festschrift für Erik Jayme. Sellier, München, 935–954. o., elérhető: <http://www.dianawallismep.org.uk/pages/Rome-II-seminars.html> (2008. július 4.); Symeonides Symeon C.: Tort Conflicts and Rome II: Impromptu Notes on the Rapporteur's Draft. <http://www.dianawallismep.org.uk/pages/Rome-II-seminars.html> (2008. július 4.); Wagner, Gerhard [2006]: Internationales Deliktsrecht, die Arbeiten an der Rom II-Verordnung und der Europäischen Deliktsgerichtsstand. *IPrax*, Vol. 26. No. 4., 372–390. o.; Weintraub, Russell J.: Discretion Versus Strict Rules in the Field of Cross Border Torts. <http://www.dianawallis.org.uk/pages/Rome-II-seminars.html> (2008. július 4.)

elfogadni.²⁹ Mivel alkalmazandó joggal kapcsolatos rendeletről van szó, a szakirodalom a Római Egyezmény után a címében is szereplő „Róma II.” elnevezéssel szokta illetni.

A rendelet elfogadását követően megtörtént a Római Egyezmény közösségi eszközzé való átalakítása, ez lett a 2008 júniusában elfogadott Róma I. rendelet.³⁰ A Róma I. és II. rendeleteken túlmenően az Európai Közösségben egyéb, alkalmazandó jogra – is – vonatkozó családi, illetve öröklési jogi rendeletek megalkotása is folyamatban van.³¹

III. Tárgyi, területi, időbeli és személyi hatály

A rendeletet a polgári és kereskedelmi ügyek³² területét érintő, olyan szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra kell alkalmazni, amelyek több állam jogához kapcsolódnak. Tárgyi hatálya a szerződésen kívüli jogviszonyokat³³ – ezek közül is különösen hangsúlyosan a károkozás egyes területeit – öleli fel, bizonyos esetekben azonban nem lesz alkalmazható; ilyenek az *acta iure imperii*, azaz az állami főhatóság alá tartozó ügyek, úgymint adó-, vám-, közigazgatási ügyek, állami közhatalom gyakorlása során megtett intézkedések és elkövetett mulasztások. Nem alkalmazha-

²⁹ A jogalkotási folyamatra l. *Brière: Le règlement... i. m.* 33–34.;

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.). HL L 177., 2008.07.04., 6–16. o.

³¹ Ezek a készülöben lévő Róma III–VI. rendeletek, l. Javaslat a Tanács rendelete a 2201/2003/EK rendeletnek a joghatóság tekintetében történő módosításáról és a házassági ügyekben alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok bevezetéséről. COM(2006) 399 végleges; Zöld könyv a házassági vagyoni jogi rendszerekre vonatkozó kollíziós szabályokról, különös tekintettel a joghatóságra és a kölcsönös elismerésre. COM(2006) 400 végleges; Zöld könyv – Öröklés és végrendelet. COM(2005) 65 végleges; Javaslat – A Tanács rendelete a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről. COM(2005) 649 végleges. Az alkalmazandó jogra vonatkozó szabályok áttekintésére l. *Czigler Dezső Tamás* [2008]: *Pantha rhei – Anyagi jogegységesítés és a nemzetközi magánjog fejlődése az Európai Közösségben. Állam- és Jogtudomány*, 49. évf. 2. szám (megjelenés alatt); *Jayme, Erik – Kohler, Christian* [2006]: *Europäisches Kollisionsrecht 2006: Eurozentrismus ohne Kodifikationsidee? IPrax*, Vol. 26., No. 6., 539–541.

³² A polgári és kereskedelmi ügy fogalmát a közösségi jog tekintetében önállóan kell értelmezni, l. *Kengyel Miklós* [2005]: A polgári és kereskedelmi ügyek fogalma az európai polgári eljárásjogban. *Magyar Jog*, Vol. 52., No. 8., 485–494.; *Nagy Csongor István* [2008]: Az egységes fogalomértelmezés következménye a formálódó közösségi nemzetközi magánjogban, különös tekintettel a polgári és kereskedelmi ügy, a szerződés és a szerződésen kívüli kötelelem fogalmára. *Európai Jog*, 8. évf., 2. szám, 4–5. o.; Case 29/76. *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v Eurocontrol*. ECR 1976, 01541.; Joined cases 9 and 10/77. *Bavaria Fluggesellschaft Schwabe & Co. KG and Germanair Bedarfsluftfahrt GmbH & Co. KG v Eurocontrol*. ECR 1977, 01517.; Case 814/79. *Netherlands State v Reinhold Rüffer*. ECR 1980, 03807.; I-01963.; Case C-172/91. *Volker Sonntag v Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann*. ECR 1993, I-01963.; Case C-167/00. *Verein für Konsumenteninformation v Karl Heinz Henkel*. ECR 2002, I-08111.; Case C-271/00. *Gemeente Steenberg v Luc Baten*. ECR 2002, I-10489.; Case C-266/01. *Préservatrice foncière TIARD SA v Staat der Nederlanden*. ECR 2003, I-04867.; C-343/04. sz. ügy. *Land Oberösterreich kontra ČEZ AS*. EBHT 2006, I-04557.; C-292/05. sz. ügy. *Eirini Lechouritou és társai kontra Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias*. EBHT 2007, I-01519.

³³ *Nagy Csongor*: Az egységes... i. m. 5–12. o.; *Palásti*: Nemzetközi... i. m. 8–10. o.

tó családi kapcsolatokra és házassági vagyoni jogi kérdésekre, örökjogi jogviszonyokra, váltókból-csekkéből és bizonyos átruházható értékpapírokból eredő kötelmi viszonyokra, társasági jogból eredő jogviszonyokra, célvagyonhoz kötődő bizonyos jogviszonyokra, atomkárokból származó kötelmekre, a magánélet és személyiségi jogok megsértéséből eredő kötelmekre. A tárgyi hatály alól kivett területek számát sokan túl szélesnek találják, ráadásul számuk a Bizottság javaslatához képest még nőtt is. Így került ki a sajtólobbi nyomására a személyiségi jogok – például a jó hírnév – védelmére alkalmazandó jog szabályozása is a rendelet hatálya alól. A lobbizás álláspontja szerint ugyanis, ha a későbbiekben ismertetett általános szabály, a *lex loci damni* – azaz kár beálltának a helyének a joga – vonatkozna ezen szervezetek tevékenységére, akkor – mivel a személyiségi jogok sérelme (a kár) is több államban állna be – újságok nemzetközi terjesztése esetén több állam jogát alapul véve kellene pereskedni. Utóbbi megoldás – álláspontjuk szerint – jelentős többletköltséget és bizonytalanságot okozna.³⁴ Magyarország azt a – jelen problémát alapvetően nem feloldó – elképzelést támogatta, hogy ne a kár beállta, hanem a publikálás helye határozza meg az alkalmazandó jogot, ám végül ez a megoldást is elvetették,³⁵ és a személyiségi jogok védelmét kizárták a rendelet tárgyi hatálya alól.³⁶ Úgyszintén hiányolható módon a rendelet nem vonatkozik az atomkárokból eredő jogviszonyokra alkalmazandó jogra sem.³⁷

A norma területi hatálya a Közösség összes tagállamára kiterjed, Dánia kivételével, amely az Amszterdami Szerződésben biztosított jogával élve nem csatlakozott a Közösség nemzetközi magánjogi és eljárásjogi normáinak megalkotásához.³⁸

Ha az időbeli hatályt tekintjük, a rendeletet – egy kiegészítő tartalmú cikktől eltekintve – 2009. január 11-től kell alkalmazni olyan károkozó eseményekre, melyek a hatálybalépését – 2007. augusztus 20-át – követően következtek-következnek be.

A fentiekben túlmenően, a rendelet univerzális hatállyal rendelkezik, azaz – azon túlmenően, hogy a tagállamok bíróságai által bárkire alkalmazandó, akár harmadik országból származó személyekre is – a rendelet által meghatározott jogot akkor is alkalmazni kell, ha e jog nem valamelyik tagállam joga.

³⁴ A problematikára l. Kunke, Christopher J. [2005]: Rome II and Defamation – Will the Tail Wag the Dog? *Emory International Law Review*, Vol. 19. No. 2. 1733–1772. o.; Warshaw, Aaron [2006]: Uncertainty from Abroad: Rome II and the Choice of Law for Defamation Claims. *Brooklyn Journal of International Law*, Vol. 32., No. 1., 269–309. o.; Mireille van Eechoud: The Position of Broadcasters and Other Media under ‘Rome II’ Proposed EC Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations. *IRIS plus. IRIS – Legal observations of the European Audiovisual Observatory*. [Http://www.obs.co.int/oea_publ/iris_plus/iplus10_2006.pdf.en](http://www.obs.co.int/oea_publ/iris_plus/iplus10_2006.pdf.en) (2008. július 4.); Huber – Bach: Die Rom-II-VO... i. m. 78. o.; Wagner: Internationales Deliktsrecht... i. m. 384. o.

³⁵ A személyiségi jogokra vonatkozó szöveg változásaira l.: Warshaw: Uncertainty... i. m. 291–302. o.

³⁶ A Bizottság ugyanakkor 2008 decemberéig tanulmányt nyújt be a magánélet és a személyiségi jogok megsértéséből eredő szerződésen kívüli kötelezettségekre alkalmazandó jog helyzetéről, mely alapján szükség esetén módosítani fogják a rendeletet.

³⁷ Fuchs: Zum Kommissionsvorschlag... i. m. 101. o.

³⁸ Vö. EKSz 69. cikk; Amszterdami Szerződés – Jegyzőkönyv az Egyesült Királyság és Írország helyzetéről; Amszterdami Szerződés – Jegyzőkönyv Dánia helyzetéről.

IV. A kárkötelmekre alkalmazandó jog általános szabályai

IV. 1. A *lex loci damni* elv térnyerése, a korábbi tagállami szabályozás

II.) A rendelet általános szabályként 4. cikkében a jogellenes károkozásból eredő jogviszonyra nem a károkozó cselekmény elkövetési helyének jogát (*lex loci delicti comissi*) rendeli alkalmazni, hanem azon állam jogát, melyben a kár bekövetkezett (*lex loci damni*). E rendelkezés ellentétes az Nmjt. 32. § (1) bekezdésével, mely szerint a szerződésen kívül okozott kárért fennálló felelősségre a károkozó tevékenység vagy mulasztás helyén és idején irányadó jogot kell alkalmazni. Ez utóbbi szabályt tehát a rendelet felül fogja írni.

Az általános szabály e megoldása megosztotta a jogtudományt; egyrészt erős kritikát kapott, hogy kiszámíthatatlanná teszi a károkozásra alkalmazandó jogot.³⁹ Kifogásolták a kivételek nagy számát,⁴⁰ illetve az a körülményt, hogy a rendelet csupán a környezeti károk esetében ötvözi a *lex loci delicti* elvét a *lex damni*val, az általános szabályok körében nem, így túl kötött rendszert hoz létre.⁴¹ Hasonló módszer lehetett volna Nmjt. 32. §-a megoldásának a követése, mely szerint a károkozásra ugyan főszabályként a károkozó cselekmény államának jogát kell alkalmazni, ám az általános szabály alóli kivételként, ha az a károsultra nézve kedvezőbb, annak az államnak a jogát kell alapul venni, amelynek területén a kár bekövetkezett (*favourability principle*, *Günstigkeitsprinzip*, *principe de faveur*).⁴² A fentiekkel szemben ugyanakkor jó pár szerző helyesnek és alapvetéseiben megfelelőnek tartotta a *lex loci damni* elv rendeletbeli alkalmazását, mert véleményük szerint progresszíven fejleszti a közösségi nemzetközi magánjogot.⁴³

A két elvhez kapcsolódóan már évtizedek óta megfigyelhető egy tendencia, mely a *lex loci delicti* egyeduralmát fokozatosan áttörte, vagy legalábbis befolyásolta.⁴⁴ Ismert az amerikai *Babcock v. Jackson*-ügy⁴⁵ melyben egy gépjármű utasa

³⁹ Koziol–Thiede: Kritische Bemerkungen... i. m. 243., 245. o;

⁴⁰ Uo. 246. o.

⁴¹ Symeonides: Rome II... i. m. 192. o.; Benecke: Auf dem Weg... i. m. 833. o. Ezzel szemben ld. pl.: Wagner: Internationales... i. m. 377. o., Sonnentag: Zur Europäisierung... i. m. 269–270. o.

⁴² E szabály hátulütőjére ld. Palásti: Nemzetközi... i. m. 16. o.

⁴³ Engel–Leible: Der Vorschlag... i. m. 10. o.; Fuchs: Zum Kommissionsvorschlag... i. m. 101–102. o.; Hamburg Group for Private International Law: Comments... i. m. 11. o.; von Hein: Die Kodifikation... i. m. 543. o.; Sonnentag: Zur Europäisierung... i. m. 266. o.; Wagner: Internationales... i. m. 377. o.

⁴⁴ Burián László [1986]: A deliktualis felelősség kollíziós szabályainak fejlődése az Amerikai Egyesült Államokban. *Állam- és Jogtudomány*, 29. évf., 4. szám, 632–650. o.; Burián László [1990]: A szerződésen kívüli károkozásért fennálló felelősség nemzetközi magánjogi szabályainak gyakorlati és elméleti kérdései néhány európai ország jogában. *Állam- és Jogtudomány*, 32. évf., 1–4. szám, 143–167. o.; Király Miklós [1987]: A deliktualis felelősség nemzetközi magánjogi szabályozásának jelenkori fejlődéséről. *Jogtudományi Közlöny*, Vol. 42., No. 10., 553–559. o.

⁴⁵ *Babcock v. Jackson*, 191 N.E.2d 279 (N.Y. 1963), elérhető: http://www.courts.state.ny.us/reporter/archives/babcock_jackson.htm. Az ügyre nézve l. még: Burián László – Kecskés László – Vörös Imre [2006]: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Krim Bt., Budapest, 233. o. Egyéb releváns amerikai ügyek felsorolására ld. Stone: *The Rome II Proposal*... i. m. 217. o., 43. lj.

keresetet nyújtott be a neki kárt – személyi sérülést – okozó sofőr ellen. Noha a kár – baleset – a kanadai Ontario államban következett be, az elsőfokú bíróság ítéletével szemben a másodfokú bíróság azon az alapon, hogy az esetet minden jelentős szál New York államhoz, a károsult és a károkozó közös lakóhelyéhez fűzi, mégis amerikai jogot alkalmazott az ügyre. Hasonló eset volt az angol *Boys v. Chaplin*⁴⁶-ügy is, csak ebben az eljárásban két angol állampolgárságú személy – két autószerelő – között az egyik által a másikkal Máltán okozott kár – személyi sérülés – volt a vita tárgya. Az angol bíróságok korábbi joggyakorlata szerint, mivel e gyakorlat a máltai jog rendelkezéseit vette volna figyelembe, a kártérítés nem terjedhetett volna ki a nem vagyoni károkra, csupán a pénzben mérhető kárra. Ezzel szemben a Lordok Háza, mint legfelsőbb bíróság az angol jog talaján állva mégis megítélte a „fájdalomért és szenvedésért” járó kártérítést.⁴⁷

Ha a *lex loci damni* és *lex loci delicti commissi* elvek tagállami alkalmazását közelebbről vizsgáljuk, azt látjuk, hogy látszólag mindegyik állam a *lex loci delicti*-t alkalmazza. Némely államban ugyanakkor a káresemény megtörténtét,⁴⁸ míg más-hol a kár konkrét beálltát⁴⁹ tekintik a kár bekövetkezésének, a *locus delicti*-nek.⁵⁰ Bizonyos államok kevert rendszert alakítottak ki: vagy ügkörök szerint más-más kapcsolószabályt alkalmaznak,⁵¹ vagy – a hazai kódexhez hasonlóan – a bíróságnak vagy a károsultnak választást engednek⁵² az alkalmazandó jogok közül.⁵³

IV. 2. A távolsági deliktumok helyzete és azok kapcsolata a közösségi joghatósági szabályokkal

A *lex loci damni* elv bevezetése azon esetekben, ahol a károkozó cselekmény és a kár beállta nem vált szét (*Platzdelikt*) nem okoz különösebb gondot. Az elv alkalmazását mindazonáltal érdemes két esetcsoport kapcsán alaposabban megvizs-

⁴⁶ *Boys v. Chaplin* [1971] AC 356, [1969] 3 WLR 322, [1969] 2 All ER 1085; Reese, Willis L. M. [1970]: Choice of Law in Tort Cases. *Chaplin v. Boys* (England: Court of Appeal and House of Lords). *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 18., No. 1., 189-194. o.; Webb, Philip Richard Hyllton [1967]: Tort in the Conflict of Laws (Based on *Boys v. Chaplin*). *ICLQ*, Vol. 16., No. 4., 1145-1152. o.; Weintraub: Discretion... i. m. 5-6. o. Ld. még pl.: *Phillips v. Eyre* (1870) LR 6 QB 1; *Johnson v. Coventry Churchill International Ltd* [1992] 3 All E.R. 14; *Edmunds v. Simmonds* (2001) 1 WLR 1003; *Vö. Private International Law (Miscellaneous Provisions) Act, Section 11.*

⁴⁷ Noha konklúzióik hasonlóak voltak, a bírák egymástól igencsak eltérő érvelést használtak a vég-ső döntés meghozatala során, l. Weintraub: Discretion... i. m. 5-6. o. *Vö. a Babcock-ügy ítéletének érvelésével és az ügyből levont ellentétes következtetésekkel, l. Burián: A deliktális felelősség... i. m. 645., 647. o.*

⁴⁸ L. az osztrák, illetve a lengyel szabályozást.

⁴⁹ L. a holland, illetve az angol szabályozás.

⁵⁰ A *lex loci damni* elvet tehát felfoghatjuk a *lex loci delicti* ellentétpárjának, de akár utóbbi pontosításának, újrafogalmazásának is.

⁵¹ L. a portugál és a svájci megoldást.

⁵² L. pl. az olasz szabályozás rendelkezéseket.

⁵³ A tagállamokban alkalmazott elvek áttekintésére l. Symeonides: *Rome II...* i. m. 187-188. o.; Kadner Graziano: *Europäisches...* i. m. 19. o.

gálni. Az első esetben, az úgynevezett távolsági deliktumok (*long distance tort*, *Distanzdelikt*, *délit commis à distance*) elkövetésekor, a károkozó cselekmény és a kár beállta térben – és esetleg időben is – kettéválik. Klasszikus példa e deliktumokra a határon való átlövés, vagy egy becsmérő levél küldése. Olykor a kár két vagy annál több államban áll be; ilyen lehet például egy balesetben való személyi sérülés, melyet egy másik államban jelentős összegért ápolnak, illetve az a kár, mely egy harmadik államban a munkakiesés miatt áll be.⁵⁴ Ezen ügyek egy részére alkalmazni lehet a rendelet (17) preambulumbeközdését, mely szerint az alkalmazandó jogot a kár bekövetkezésének helye szerint kell meghatározni, függetlenül attól, hogy annak közvetett következményei mely országban vagy országokban jelenhetnek meg. Ennek megfelelően például személyi sérülés esetén a kár bekövetkezésének helye szerinti ország az, ahol a sérülést elszenvedték, függetlenül attól, hogy az elhúzó kórházi kezeléssel járó költségeket az illető saját hazájában fizeti, és attól is, hogy egy másik államban nem képes a munkáját végezni.

A második problematikus esetkör a távolsági deliktumok egy speciális fajtájához kötődik. Hasonló ügyekben a cselekmény több állam területén, szétszóródva okoz kárt; ezek az úgynevezett szétterjedő deliktumok (*multi-state tort*, *Streudelikt*). A rendelet általános szabályai alapján, ezen esetekben a kötelmet feldarabolva a különböző államban beálló károkra különböző jogot kell alkalmazni (*issue-by-issue analysis*, *Mosaikbetrachtung*, *dépeçage*).

Érdemes ezt a szabályt összevetnünk a közösségi joghatósági rendelkezésekkel:⁵⁵ a releváns norma, a Brüsszel I. rendelet⁵⁶ szerint a károkozáshoz kötődő ügyekben valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy perelhető a károsult választásától függően a kárt okozó lakóhelyének-székhelyének bíróságai előtt (2. cikk), vagy abban az országban, ahol a káresemény bekövetkezett (5. cikk 1. pontja). A káresemény bekövetkezését az Európai Bíróság több eset kapcsán⁵⁷ is értelmezte, melyek közül legtöbbit a *Shevill*-ügyre⁵⁸ szoktak hivatkozni: e gyakorlat szerint a per megindítható a károkozó cselekmény elkövetésének és a konkrét kár („káros eredmény”) bekövetkeztének helye szerinti bíróság előtt is (*ubiquitás*

⁵⁴ Példa: *Palásti*: Nemzetközi... i. m. 14. o.

⁵⁵ *Beaumont, Paul R.* [2005]: Jurisdiction issues. [Http://www.dianawallis.org.uk/pages/Rome-II-seminars.html](http://www.dianawallis.org.uk/pages/Rome-II-seminars.html) (2008. július 4.); *Simon Károly László*: A jogellenes károkozásból származó perek joghatósági rendszere a *Shevill*-ítélet tükrében. [Http://eupp.atw.hu/Shevill.doc](http://eupp.atw.hu/Shevill.doc) (2008. július 4.); *Wagner*: Die neue... i. m. 4. o.; *Warsaw*: Uncertainty... i. m. 277–283. o.; *Heiss-Loacker*: Die Vergemeinschaftung... i. m. 625–626. o.

⁵⁶ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. HL L 12., 2001.01.16., 1–23.

⁵⁷ Case 21–76. *Handelskwekerij G. J. Bier BV v Mines de Potasse d'Alsace SA*. ECR 1976, 01735.; Case C-220/88. *Dumez France SA and Tracoba SARL v Hessische Landesbank and others*. ECR 1990, I-00049.; Case C-68/93.; Case C-364/93. *Antonio Marinari v Lloyds Bank plc and Zubaidi Trading Company*. ECR 1995, I-02719.; Case C-167/00. – *Verein für Konsumenteninformation v Karl Heinz Henkel*. ECR 2002, I-08111.

⁵⁸ *Fiona Shevill, Ixora Trading Inc., Chequepoint SARL and Chequepoint International Ltd v Presse Alliance SA*. ECR 1995, I-00415;

elve).⁵⁹ Ha ezen elvet összevetjük a Róma II. rendelet alkalmazandó jogra vonatkozó szabályaival, azt látjuk, hogy szétterjedő deliktumok esetén a károsultnak három út áll a rendelkezésére: a kárt okozó lakóhelyén pereskedik és ahány államban okozott az illető kárt, annyi jogot kell alkalmazni az ügyre. Hasonló a helyzet akkor is, amennyiben a kárt okozó cselekmény helyének államában indít pert az 5. cikk 1. pontja alapján. A harmadik esetben a kár bekövetkezésének országában indít eljárást, ekkor azonban az eljáró bíróság – az Európai Bíróság joggyakorlatának megfelelően – csupán kizárólag a saját államában bekövetkezett károk elbírálására rendelkezik majd joghatósággal.⁶⁰ A lehetséges variációkat áttekintvén kijelenthetjük, hogy egyik helyzet sem mondható ideálisnak. Ráadásul – zavaró módon – a Róma II. rendelet szövege és a Brüsszel I. rendelet gyakorlata a „kárt okozó esemény” (káresemény) fogalmát egymástól eltérően értelmezi.

IV. 3. A károsult és a kárt okozó közös szokásos tartózkodási helyének figyelembevétele

A rendelet – az Nmjt. 32. § (3) bekezdéséhez nagyban hasonló⁶¹ – 4. cikkének (2) bekezdése szerint, amennyiben a kárt okozó személy és a károsult szokásos tartózkodási helye ugyanabban az államban található, a károkozásra alkalmazandó jog megállapítására ezen állam jogát kell alapul venni. A rendelet alkalmazásában társaságok, jogi személyek és jogi személyiség nélküli szervezetek szokásos tartózkodási helyének a központi ügyvezetés helye tekintendő, üzletvitale keretében eljáró személy esetén pedig a gazdasági tevékenység székhelye. A fióktelepek, képviselvek, telephelyek szokásos tartózkodási helyének azok helye tekintendő. Természetes személyekre nézve a norma a fogalmat nem definiálja, e körben az Európai Bíróság ítéletei⁶² ad-

⁵⁹ E gyakorlat alapján, amennyiben a kár beállta a Közösség területére esik, a Brüsszel I. rendeletet még harmadik államból származó alperesek cselekményeire is alkalmazni kell, l. pl. Richardson v Schwarzenegger [2004] EWHC 2422 (QB) és *Dowell, Ben* [2004]: British TV Presenter to Sue 'Gropser' Arnie. *The Sunday Times*, April 4, 2004., elérhető: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/article1055558.ece> (2008. július 4.); *Baxter, Sarah* [2006]: Arnie Settles TV Presenter's Groping Case. *The Sunday Times*, August 27, 2006., elérhető: <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/article621013.ece> (2008. július 4.)

⁶⁰ *Simon*: A jogellenes... i. m. 23. o.

⁶¹ A 32. § (3) szerint „ha a károkozó és a károsult lakóhelye ugyanabban az államban van, ennek az államnak a jogát kell alkalmazni”.

⁶² Case 13/73. *Anciens Etablissements D. Angenieux fils aîné et Caisse primaire centrale d'assurance maladie de la région parisienne v Willy Hakenberg*. ECR 1973, 00935.; Case 76/76. *Silvana Di Paolo v Office national de l'emploi*. ECR 1977, 00315.; Case 284/87. *Oskar Schäflein v Commission of the European Communities*. ECR 1988, 04475.; Case C-216/89. *Reibold v Bundesanstalt für Arbeit*. ECR 1990, I-04163.; Case C-297/89. *Rigsadvokaten v Nicolai Christian Ryborg*. ECR 1991 I-01943.; Case C-102/91. *Doris Knoch v Bundesanstalt für Arbeit*. ECR 1992, I-04341.; C-452/93. sz. ügy. *Pedro Magdalena Fernández kontra az Európai Közösségek Bizottsága*. EBHT 1994, I-04295.; Case C-90/97. *Robin Swaddling v Adjudication Officer*. ECR 1999, I-01075.; C-262/99. sz. ügy. *Paraskevas Louloudakis kontra Elliniko Dimosio*. EBHT 2001, I-05547.; C-452/93. sz. ügy. *Pedro Magdalena Fernández kontra az Európai Közösségek Bizottsága*. EBHT 1994, I-04295.; C-262/99. sz. ügy. *Paraskevas Louloudakis kontra Elliniko Dimosio*. EBHT 2001, I-05547.

hatnak támpontokat. Van olyan álláspont, mely szerint célszerűbb lett volna e szabályt úgy bevezetni, hogy ne csupán a közös állam, hanem a különböző államokban található tartózkodási helyek államainak közös rendelkezései is figyelembeveendők legyenek,⁶³ ám nézetünk szerint ez a megoldás túlzottan bonyolulttá tette volna a bírák amúgy sem egyszerű ítélkezéssel kapcsolatos feladatait.

IV. 4. Az általános szabályok alóli kivétel: a károkozás szorosabb kapcsolata egy másik állammal

Amennyiben az eset körülményei alapján a jogellenes károkozás nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy eltérő államhoz, akkor ezen másik állam joga szerint kell eljárni (4. cikk (3) bekezdés). Hasonló – a rendeletben nevesített – ok lehet például, ha a felek között korábban a károkozáshoz kötődően szerződéses kapcsolat jött létre. Noha a szabály beiktatása a kapcsolódó kötelek felesleges szétarabolása miatt szükséges,⁶⁴ mégis csak remélni lehet, hogy a Római Egyezmény 4. cikk (5) bekezdésének második mondatára, illetve a Róma I. rendelet 4. cikkének (3) bekezdésére nagyban hasonló, szabadon értelmezhető rendelkezés nem ad majd okot az Egyezmény kapcsán már tapasztalt tagállami bírósági visszaélésekre.⁶⁵ Szükséges lett volna bizonyos magyarázó rendelkezéseket beiktatni a rendeletbe a „szorosabb kapcsolat” kifejezés konkrét tartalmára vonatkozóan, hiszen a cikket akár egészen tágan, a norma alapvető célkitűzéseivel szemben, az általános szabályok kikerülésére is fel lehet használni.⁶⁶

V. Speciális szabályok

A rendelet az általános szabályok mellett számos speciális rendelkezést tartalmaz: ezek a termékfelelősségre, a tisztességtelen versenyre és szabad versenyt korlátozó cselekményekre, környezeti károkból eredő károkra, szellemi tulajdonjogok megsértésére, illetve munkavállalók-munkáltatók-szakmai érdekeket képviselő szervezetek fellépéséből eredő károkra alkalmazandó jogra vonatkoznak. Külön területet alkotnak a fentiekén túlmenően a jogalap nélküli gazdagodás, a megbízás nélküli ügyvitel, valamint a szerződést megelőzően folytatott tárgyalásokból eredő károkozás (*culpa in contrahendo*) szabályai.

⁶³ Weintraub: Discretion vs Strict... i. m. 19. o.; Symeonides: Rome II... i. m. 196. o.

⁶⁴ Engel-Leible: Der Vorschlag... i. m. 11. o.;

⁶⁵ Mankowski, Peter [2006]: Der Vorschlag für die Rom-I-Verordnung. *IPrax*, Vol. 26., No. 2., 104. o.

⁶⁶ Császár: Szerződésen kívüli... i. m. 26. o.; Stone: The Rome II... i. m. 221–222. o.

Noha az Európai Közösségben a tagállamok termékfelelősségre vonatkozó szabályai a 85/374/EGK irányelvben⁶⁷ (a továbbiakban: *Irányelv*) már harmonizálásra kerültek, a tagállamok nemzeti rendszerei között továbbra is mutatkoznak eltérések.⁶⁸ A különbségek az irányelvhez fűzött derogációkból, a korábbi tagállami normák egy részének fennmaradásából, illetve az irányelv eltérő értelmezéséből adódnak.⁶⁹ Hasonló eltérés például, hogy bizonyos államokban limitálják a kártérítés mértékét, a kártérítési küszöbértéket (ld. az irányelv 9. cikkét) a felperesnek megítélt összegből nem vonják le, a bizonyítási terhet az irányelv 4. cikkétől eltérően⁷⁰ szabályozzák. A tagállamok a termékhiba fogalmát is különböző módon határozzák meg. E tényekből eredően az alkalmazandó jog rendeletbeli meghatározása jelentősséggel bír e területen is. Mindamellet meg kell említeni, hogy a rendelet vonatkozó szabályainak alkalmazását befolyásolják a Hágai 1973-as termékfelelőségről szóló egyezmény rendelkezései is.⁷¹

A norma a termékfelelősség kapcsán szóba jöhető kapcsolóelvek⁷² közül – több elvet ötvözve – a károsult szokásos tartózkodási helyét, a termék beszerzésének helyét, a kár bekövetkezésének a helyét és a kárt okozó személy tartózkodási helyét jelöli meg.

A termék⁷³ által okozott kárra az 5. cikk alapján azon állam jogát kell alkalmazni, amelyben a károsult szokásos tartózkodási hellyel rendelkezett, amennyiben ott a terméket forgalomba hozták.⁷⁴ Ha a károsult szokásos tartózkodási helyén nem hozták forgalomba, azon állam joga a releváns, amelyben beszerezték, amennyiben ebben az államban forgalomba hozták. Amennyiben ebben az államban sem hozták forgalomba, azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a kár bekövetkezett, ha ez utóbbi államban forgalomba hozták. Ha a felelősnek tekintett személy nem láthatta előre ésszerűen a termék forgalombahozatalát, az alkalmazandó jog a felelősnek tekintett személy szokásos tartózkodási helyének joga lesz. E rendelkezést többen

⁶⁷ A Tanács 85/374/EGK irányelve (1985. július 25.) a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről. HL L 210., 1985.08.07., 29–33. o. L. még: Az Európai Parlament és a Tanács 2001/95/EK irányelve (2001. december 3.) az általános termékbiztonságról. HL L 11., 2002.01.15., 4–17. o.

⁶⁸ Lovells [2003]: Die Produkthaftung in der Europäischen Union.

http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/docs/liability/studies/lovells-study_de.pdf (2008. június. 30.)

⁶⁹ Az irányelv megreformálása l.:

http://ec.europa.eu/enterprise/regulation/goods/liability/index_en.htm

⁷⁰ Pl. Görögország és Portugália a cikk beépítését nem hajtotta végre.

⁷¹ L. a későbbiekben a rendelet nemzetközi szerződésekkel való kapcsolatánál leírtakat.

⁷² Kadner Graziano, Thomas [2005]: The Law Applicable to Product Liability: The Present State of the Law in Europe and Current Proposal for Reform. *ICLQ*, Vol. 44., No. 2., 477–479. o.; Kühne, Gunther [1972]: Choice of Law in Products Liability. *California Law Review*, Vol. 60., No. 1., 12–33. o.

⁷³ A rendelet termékfelelősségi rendszerének elemzésére, így különösen a termékfelelősséggel kapcsolatos alapfogalmak magyarázatának hiányára l. Kozyris: Rome II: Tort Conflicts... i. m. 484–485. o.

⁷⁴ Kritikájára ld.: Heiss-Loacker: Die Vergemeinschaftung... i. m. 628. o.

bírálták,⁷⁵ hiszen – azon túlmenően, hogy szokatlan, szinte sehol nem alkalmazott megoldásról van szó – a forgalombahozatal körülményeiről mit sem tudó fogyasztót sem védi kellőképpen. A rendelkezésből egyébiránt *argumentum a maiore ad minus* következik, hogy ha sehol nem hozták forgalomba a terméket, akkor is a felelősnek tekinthető személy szokásos tartózkodási helye államának a jogát kell figyelembe venni.⁷⁶ Az általános szabályokhoz hasonlóan, amennyiben az eset körülményei alapján a jogellenes károkozás szorosabban kapcsolódik egy, a fentiektől eltérő államhoz, úgy ez utóbbi állam jogát kell alkalmazni (5. cikk (2) bekezdése).

V. 2. Versenycselekmények és a rendelet kapcsolata: a tisztességtelen versenyre és a verseny korlátozására alkalmazandó jog meghatározása⁷⁷

A rendelet megalkotása során az Európai Parlament sokáig vitatta, hogy szükség van-e egyáltalán speciális versenyjogra vonatkozó szabályokra a rendeletben, vagy elegendő-e a 4. cikk általános szabályai e területre is?⁷⁸ Végül a vonatkozó – 6. cikkben található – rendelkezések megalkotásra kerültek. E normák két főbb területre, a tisztességtelen versenyből, illetve a versenyt korlátozó cselekményekből eredő, szerződésen kívüli jogviszonyra koncentrálnak. A tisztességtelen versenyt megvalósító cselekmény meghatározására a rendelet preambuluma – így különösen a hasonló cselekményekkel foglalkozó (21) preambulumbekkezdés – nem tartalmaz közelebbi definíciót, a versenykorlátozó magatartást ugyanakkor – ha nem is definíciószerűen, de – meghatározza ((22) és (23) preambulumbekkezdés).⁷⁹

A tisztességtelen versenyt megvalósító cselekményekre vonatkozó szabályok alapvetően nem különös normák, csupán az általános szabályok pontosítására szolgálnak. E cselekményekből eredő szerződésen kívüli viszonyokra azon állam jogát kell alkalmazni, amelyben a versenyviszonyok vagy a fogyasztók jogai sérültek vagy sérülhettek (6. cikk (1) bekezdése) (*Auswirkunsprinzip, effects doctrine*). Amennyiben a tisztességtelen versenyt megvalósító cselekmények kizárólag a ver-

⁷⁵ Symeonides: Rome II... i. m. 206. o.; Kadner Graziano: The Law Applicable... i. m. 485. o.

⁷⁶ Leible–Lehmann: Die neue... i. m. 728.

⁷⁷ Handig, Christian [2008]: Rom II-VO: Auswirkungen auf das Internationale Wettbewerbs- und Immaterialgüterrecht. *Wirtschaftsrechtliche Blätter*, Vol. 22., No. 1., 1–12. o.; Mankowski, Peter [2008]: Das neue Internationale Kartellrecht des Art. 6 Abs. 3 der Rom II-Verordnung. *RIW*, Vol. 54., No. 4., 177–193. o.

⁷⁸ Uo. 729.

⁷⁹ A rendelet alkalmazásában a versenykorlátozásokból származó szerződésen kívüli kötelmek mind a nemzeti, mind a közösségi versenyjog megsértésére is vonatkoznak. A (22) preambulumbekkezdés szerint a versenykorlátozás fogalmának „magában kell foglalnia azon tilalmakat, amelyek a vállalkozások közötti olyan megállapodásokra, vállalkozások társulásai által hozott olyan döntésekre és a vállalkozások olyan összehangolt magatartásaira vonatkoznak, amelyek célja vagy hatása a verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása valamely tagállamban vagy a belső piacon, valamint a piaci erőfölénnyel való visszaélés tilalma valamely tagállamban vagy a belső piacon, ha e megállapodásokat, döntéseket, összehangolt magatartásokat vagy visszaéléseket az EK-Szerződés 81. és 82. cikke vagy valamely tagállam joga tiltja”. L. még: Dickinson: Cross-Border... i. m. 376. o.

seny egy résztvevőjének érdekeit sérti, abban az esetben a 4. cikkbeli általános szabályok a mérvadóak, azaz a konkrét személyt ért kár és nem a fogyasztók jogainak sérülését kell figyelembe venni.

A 6. cikk (3) bekezdés alapján a verseny korlátozásából eredő kötelekre annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek piaca érintett vagy érintve lehet. Ha a piac több államban is érintett vagy érintve lehet, az alperes lakóhelye szerinti tagállam bírósága a felperes kérelmére alkalmazhatja a saját jogát is, ha a versenykorlátozás a bíróság tagállamának piacát közvetlenül és jelentősen érinti – így szétterjedő deliktumok esetén nem szükséges a különböző országokban beálló károokra alkalmazandó jog feldarabolása.⁸⁰ Ha ebben az esetben több alperes ellen irányul a kereset, a felperes akkor alapozhatja keresetét a bíróság helye szerinti jogra, ha a kereset alapjául szolgáló versenykorlátozás ezen állam piacát is közvetlenül és jelentősen érinti.

V. 3. A környezetkárosításból eredő károk

A rendelet vonatkozó szabályai egyrészt a környezeti károkra,⁸¹ másrészt az azokból eredő kárra alkalmazandó jogot is meghatározzák. Meg kell említenünk, hogy a környezeti károk kapcsán nagy jelentőséggel bír több a környezeti károkkal kapcsolatos felelősségről szóló 2004/35/EK irányelv is,⁸² amely A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény mellett⁸³ fontos anyagi háttérszabályokat tartalmaz.

Ahogy arra már korábban utaltunk, a környezeti károkból eredő személyeket vagy dolgokat ért károkkal kapcsolatos szerződésen kívüli kötelmi viszonyok esetén a rendeletben az *ubikvitás* elve érvényesül, azaz a 4. cikk általános szabályaival szemben a károsult – választása szerint – követelését a kár bekövetkezésének helye mellett a kárt okozó esemény bekövetkezésének helye szerinti jogára is alapozhatja (7. cikk). Utóbbi speciális szabály bevezetésének szükségességét többen is vitatták,⁸⁴ ugyanakkor az Európai Bizottság szerint a rendelkezés beiktatása az általános környezeti standardok betartása végett, a környezet védelme érdekében (*favor naturae*), illetve az alacsonyabb védettséget garantáló országok lakosainak a jogvé-

⁸⁰ Bizonyos szerzők remélik, hogy utóbbi fordulatot az Európai Bíróság nemcsak a verseny korlátozására, hanem a tisztességtelen versenyből eredő kötelekre is alkalmazni fogja, mivel hasonló joggyakorlat egy statútum alá rendelné és ezáltal jelentősen egyszerűsitené a tisztességtelen versenyt megvalósító cselekményekre alkalmazandó jogot is, l. *Wagner: Die neue... i. m. 8. o.* Álláspontunk szerint ugyanakkor ennek az esélye igen kevés, hiszen a rendelet a statútum egységesítésére a tisztességtelen verseny-cselekményeknél nem, csupán a verseny korlátozásáról szóló résznél tartalmaz rendelkezéseket.

⁸¹ A környezeti kár fogalmát a rendelet a (24) preambulumbekkezdésében írja le, e szerint a környezeti kár "a természeti erőforrásokban, mint például a vízben, földben vagy levegőben bekövetkezett kedvezőtlen változás, vagy egy természeti erőforrás által más természeti erőforrás vagy a közjavára betöltött funkcióban beálló romlás, vagy az élő szervezetek változatosságának csökkenése".

⁸² Az Európai Parlament és a Tanács 2004/35/EK Irányelve (2004. április 21.) a környezeti károk megelőzése és helyreállítása tekintetében a környezeti felelősségről. HL L 143., 2004.04.30., 56–75. o.

⁸³ L. pl. a 101–105. §-okat.

⁸⁴ *Leible-Lehmann: Die neue... i. m. 728. o. és uo. 84. lj.*

delme végett is szükséges volt.⁸⁵ A kárt okozó és a károsult fél közös lakóhelye e körben nem releváns, mint ahogyan az sem, ha a 7. cikkben meghatározottnál szorosabb kapcsolat mutatkozik a jogviszony és egy másik állam között.

V. 4. A szellemi tulajdonok megsértéséből eredő igény

A 8. cikk (1) bekezdése alapján szellemi tulajdonok megsértéséből eredő igényre – a kapcsolódó nemzetközi szerződésekkel, például Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886-os Berni⁸⁶ és az ipari tulajdon oltalmáról szóló 1883-as Párizsi⁸⁷ egyezményekkel összhangban⁸⁸ – a *lex loci protectionis*, azaz annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelyben az oltalmat igényelték. E megoldás a nemzetközi jog egyik alapelvéből, a territorialitás elvéből (területi elv) vezethető le, mely szerint az állam csupán a saját területére nézve hozhat jogszabályokat, e területre nézve ugyanakkor más állam nem rendelkezhet főhatósággal. A rendelet e szabályai az Nmjt. szerzői jogra vonatkozó 19. §-át nem érintik, hiszen ez utóbbi rendelkezés is azt mondja ki, hogy „a szerzői jogokat annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek területén a védelmet igénylik”. Ehhez hasonlóan koherens a rendelettel az Nmjt. iparjogvédelemre vonatkozó 20. §-a is, mivel e szabály alapján is szabadalomra, ipari mintaoltalomra, védjegyre stb. azok megadása helyének jogát kell alkalmazni.⁸⁹

Az egységes közösségi oltalommal védett szellemi tulajdont – például közösségi védjegy vagy közösségi formatervezési minta megsértése esetén – némileg más-hogyan szabályozza a rendelet. Amennyiben az irányadó közösségi jogi eszközök – a közösségi védjegyről szóló 40/94/EK rendelet,⁹⁰ a közösségi formatervezési mintáról szóló 6/2002/EK rendelet⁹¹ illetve egyéb, majdan esetleg megalkotásra kerülő közösségi rendeletek, például a közösségi szabadalomról szóló rendelet⁹² – nem rendelkeznek bizonyos kérdésekről, a fennmaradó kérdésekre a jogsértés elkövetése helyének (*lex loci delicti commissi*) a jogát kell alkalmazni (8. cikk (2) bekezdés).⁹³

⁸⁵ L. a Javaslatához csatolt Memorandum 19–20. oldalát.

⁸⁶ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény. Kihirdette: 1975. évi 4. tvr.

⁸⁷ Az ipari tulajdon oltalmára létesült uniós egyezmények. Kihirdette: 1970. évi 18. tvr.

⁸⁸ *Burián - Kecskés - Vörös: Magyar nemzetközi... i. m.* 189-190. o.

⁸⁹ Az Nmjt 20. § (1) bekezdése szerint „a feltaláló és jogutódja annak az államnak a joga szerint és abban az államban részesül védelemben, amelyben a szabadalmat megadták, illetőleg ahol a bejelentést megtették”. A (2) bekezdés szerint e szabályt kell alkalmazni más iparjogvédelmi jogokra (ipari mintaoltalom, védjegy stb.) is. L. még: *Császár: A Róma II... i. m.* 23. o.

⁹⁰ A Tanács 40/94/EK rendelete (1993. december 20.) a közösségi védjegyről. HL L 11., 1994.01.14., 1–36. o.

⁹¹ A Tanács 6/2002/EK rendelete (2001. december 12.) a közösségi formatervezési mintáról. HL L 3., 2002.01.05., 1–41. o.

⁹² Proposal for a Council Regulation on the Community patent. COM(2000) 412 final. OJ C 337., 28.11.2000, 278-290. o.

⁹³ E szabály kritikájára ld. *Wagner: Die neue... i. m.* 9. o.; *Engel-Leible: Der Vorschlag... i. m.* 13. o.; *Huber-Bach: Die Rom-II-VO... i. m.* 80. o.

A 9. cikk értelmében a munkavállalóknak vagy munkáltatóknak, illetve az őket képviselő szervezetnek egy kilátásba helyezett vagy megvalósított szervezett fellépésével – például sztrájkkal – okozott károkból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a szervezett fellépésre sor fog kerülni vagy sor került. Ez alól a szabály alól kivétel az a helyzet, ha a kárt okozó és a károsult szokásos tartózkodási helye megegyezik: ebben az esetben ez utóbbi állam joga a releváns.

V. 6. A jogalap nélküli gazdagodás,
a megbízás nélküli ügyvitel és a szerződés megkötését megelőzően folytatott
tárgyalásokból eredő károk (*culpa in contrahendo*) szabályai

A rendelet a jogalap nélküli gazdagodás, megbízás nélküli ügyvitel és a szerződés megkötését megelőzően folytatott tárgyalásokból eredő károkra nézve összetett módon határozza meg az alkalmazandó jog körét.⁹⁴ Jogalap nélküli gazdagodás, illetve megbízás nélküli ügyvitel esetén a gazdagodással/ügyvitellel összefüggően esetlegesen fennálló más jogviszony – például szerződés, kárkötelem – jogát kell alkalmazni. Amennyiben ilyen nem létezik, a felek közös szokásos tartózkodási helye a releváns. Ennek hiányában a gazdagodás bekövetkezésének/ügy ellátásának jogát kell alkalmazni. Ha a gazdagodás/ügyvitel nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy másik államhoz, abban az esetben az utóbbi állam jogát kell alkalmazni. E szabályok ellentétesek az Nmjt jogalap nélküli gazdagodásra vonatkozó 35. §-ával, mely szerint a jogalap nélküli gazdagodásra és jogkövetkezményeire annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amelynek területén a gazdagodás bekövetkezett. Utóbbi szabályt a rendelet felül fogja írni.

A szerződés megkötését megelőzően folytatott tárgyalásokból eredő kár (*culpa in contrahendo*) a rendelet – és a közösségi jog – alkalmazásában önálló fogalom,⁹⁵ mely nem szükségszerűen bír ugyanolyan tartalommal, mint a nemzeti jogokban, hiszen csupán a szerződéssel közvetlenül kapcsolatba hozható kötelek tartoznak ide ((30) preambulumbekzdés). Ennek megfelelően, amennyiben – az iskolapélda szerint – az eladó telephelyén a vevő megcsúszik egy banánehéjon,⁹⁶ a vevő sérülése következtében a felek között létrejövő kötelem hiába tartozna bizonyos államok

⁹⁴ Busse, Daniel [2003]: Internationales Bereicherungsrecht zwischen EGBGB-Reform und "Rom II". *RIW*, 2003. Vol. 49., No. 6., 406–410. A kollíziós háttérre l. még: Bennett, Thomas William [1990]: Choice of Law Rules in Claims of Unjust Enrichment. *ICLQ*, Vol. 39., No. 1., 136–168. o., rövidített fordítására l.: Bennett, Thomas William [1991]: A jogalap nélküli gazdagodás kollíziós szabályai (fordította: Burián László). *Magyar Jog*, 38. évf., 4. szám, 247–251. o.

⁹⁵ Mankowski, Peter [2003]: Qualifikation der culpa in contrahendo – Nagelprobe für den Vertragsbegriff des europäischen IZPR und IPR. *IPrax*, Vol. 23., No. 2., 127–135. o.; Lüttringhaus, Jan D. [2008]: Das internationale Privatrecht der culpa in contrahendo nach den EG-Verordnungen „Rom I“ und „Rom II“. *RIW*, Vol. 54., No. 4., 193–200. o.

⁹⁶ Leible-Lehmann: Die neue... i. m. 733. o.;

jogában a *culpa in contrahendo* kategóriájába, a rendelettel összefüggésben e jogviszony nem a speciális, hanem az általános szabályok alapján bírálendő el. A *culpa in contrahendora* azon állam jogát kell alkalmazni, melyet a szerződésre egyébként alkalmazni kellett volna, vagy amely alkalmazandó a szerződésre (12. cikk). A jogalkotó azon rendkívül ritka esetekre,⁹⁷ melyekben nem lehet a szerződés státútumát megállapítani, speciális szabályokat hozott létre (12. cikk (2) bekezdése).

VI. A felek jogválasztási szabadsága⁹⁸

Az Nmjt.-vel szemben, mely hasonló megoldást nem enged meg,⁹⁹ a rendelet 14. cikke szerint a felek a kár bekövetkezése után megválaszthatják a kötelmi viszonyukra alkalmazandó jogot. Amennyiben valamennyi fél kereskedelmi tevékenysége körében jár el, jogválasztásra a kárt okozó esemény bekövetkeztét megelőzően is lehetőség van.¹⁰⁰ A jogválasztás lehet kifejezett vagy hallgatolagos.¹⁰¹ A kereskedelmi tevékenység kifejezést a rendelet nem definiálja, fogalmára nézve más közösségi jogszabályok definíciói adhatnak támpontokat.¹⁰² A jogválasztás versenyjogi cselekményekből¹⁰³ és szellemi tulajdonok megsértéséből eredő kötelmi viszonyokra nézve még a kár beállta után sem (*sic!*) lehetséges.

⁹⁷ Wagner: Die neue... i. m. 13. o.; Heiss-Loacker: Die Vergemeinschaftung... i. m. 639–640. o., példára ld. Leible - Lehmann: Die neue... i. m. 733. o.

⁹⁸ Leible, Stefan [2008]: Rechtswahl im IPR der außervertraglichen Schuldverhältnisse nach der Rom-II Verordnung. RIW, Vol. 54., No. 5., 254–264. o. Vö. Csöndes Mónika–Nemessányi Zoltán [2008]: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Róma I. rendelet tervezetéig. Jogtudományi Közlöny, 63. évf., 5. sz., 239–250. o.

⁹⁹ A kárkötelmekre való jogválasztás régiókbeli kizárásának hátterére l. Burián: A szerződésen kívüli... i. m. 157–168. o., különösen 167. o.

¹⁰⁰ Utóbbi szabály a kiszolgáltatottabb pozícióban lévő félre nézve túlzott hátránnyal is járhat, ld.: Symeonides, Symeon C. [2008]: The American Revolution and the European Evolution in Choice of Law: Reciprocal Lessons. Tulane Law Review, Vol. 82., No. 5., 27–28. o., elérhető: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1104284 (2008. július 4.) E véleménynel szemben ugyanakkor mások a javaslatból hiányzó hasonló szabály létrehozatalát szükségesnek tartották, ld. Benecke: Auf dem Weg... i. m. 836. o., Fuchs: Zum Kommissionsvorschlag... i. m. 102. o.; von Hein: Die Kodifikation... i. m. 548. o.

¹⁰¹ Rendelet 14. cikk: „A jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie, vagy annak az eset körülményeiből kellő bizonyossággal megállapíthatónak kell lennie...” Vö. Leible: Rechtswahl... i. m. 260. o.

¹⁰² Pl.: „az üzleti vállalkozásoknak a fogyasztókkal szemben folytatott kereskedelmi gyakorlatai” (a továbbiakban: kereskedelmi gyakorlatok): a kereskedő által kifejtett tevékenység, mulasztás, magatartási forma vagy megjelenítési mód, illetve kereskedelmi kommunikáció – beleértve a reklámot és a marketinget is –, amely közvetlen kapcsolatban áll valamely terméknek a fogyasztó részére történő eladásöszönzésével, értékesítésével vagy szolgáltatásával.” Az Európai Parlament és a Tanács 2005/29/EK irányelve (2005. május 11.) a belső piacon az üzleti vállalkozások fogyasztókkal szemben folytatott tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatairól, valamint a 84/450/EGK tanácsi irányelv, a 97/7/EK, a 98/27/EK és a 2002/65/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvek, valamint a 2006/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról („Irányelv a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatokról”) (EGT vonatkozású szöveg). HL L 149., 2005.11.06., 22–39. o., 2. cikk d) pontja

¹⁰³ Bizonyos szerzők álláspontja szerint ugyanakkor az olyan tisztességtelen versenyt megvalósító cselekményekre, melyek kizárólag a verseny egy résztvevőjének az érdekét sértik, lehetséges a jogválasztás, l. Leible: Rechtswahl... i. m. 259. o.; Wagner: Die neue... i. m. 8. o.

A rendelet 14. cikkének (2) bekezdése alapján, ha a káresemény bekövetkeztének időpontjában valamennyi jelentős tényállási elem más államban található, mint amelynek jogát a felek választották, a felek jogválasztása ezen másik állam olyan jogszabályai rendelkezéseit nem sértheti, amelyekről megállapodással nem lehet eltérni (tagállami kógens szabályok – *domestic mandatory rules*). Abban az esetben, ha valamennyi jelentős tényállási elem egy vagy több tagállamban található, a felek harmadik ország jogára vonatkozó megállapodása nem sértheti a közösségi jog kötelező rendelkezéseinek alkalmazását (közösségi kötelezően alkalmazandó szabályok – *mandatory rules of communitylaw*).

Az eljáró bíróság államának joga szerinti kötelező rendelkezéseket (imperatív szabályok – *international mandatory rules*)¹⁰⁴ a rendelet nem érinti, azoknak feltétlenül eleget kell tenni, attól függetlenül, hogy a rendelet melyik állam jogára utal. (16. cikk). Az imperatív rendelkezések tartalmát a rendelet – szemben a Róma I. rendelet 9. cikkével¹⁰⁵ – még példálózó jelleggel sem definiálja. A nemzetközi magánjogtudomány imperatív rendelkezéseken a kógens szabályoknál szűkebb területet felölelő, kiemelkedő jelentőségű normákat ért.

A 26. cikk alapján a rendelet alkalmazása abban az esetben is megtagadható, amennyiben az az eljáró fórum közrendjébe (*ordre public, public policy*) ütközik.¹⁰⁶ Hasonló eset lehet például külföldi jog alkalmazása esetén a jelen tanulmány bevezetőjében említett büntető kártérítés (*exemplary damage*) alkalmazásának elkerülése is.¹⁰⁷ A rendelet a közrend tartalmának értelmezését a tagállamokra bízta. Ehhez kapcsolódik az Nmjt. 34. § (1) bekezdése, mely szerint magyar bíróság nem állapíthat meg felelősséget olyan magatartásért, amely a magyar jog szerint nem jogellenes. A (2) bekezdés alapján a magyar bíróság károkozásért fennálló felelősség címén nem állapíthat meg olyan jogkövetkezményt, amelyet a magyar jog nem ismer.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Sonnenberger, Hans-Jürgen [2003]: Eingriffsrecht – Das trojanische Pferd im IPR oder notwendige Ergänzung? *IPrax*, Vol. 23., No. 2., 104–116. o.

¹⁰⁵ A Róma I. rendelet 9. cikkének (1) bekezdése szerint „az imperatív rendelkezések olyan rendelkezések, amelyek betartását valamely ország a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából döntő fontosságúnak ítéli, és megköveteli a hatálya alá eső valamennyi tényállásra történő alkalmazását, függetlenül attól, hogy e (a Róma I.) rendelet a szerződésre mely jog alkalmazását írja elő”.

¹⁰⁶ Jogirodalomra l. pl. Raffai Katalin [2006]: A közrendi klauzula európaizálódásáról. *Jogtudományi Közlöny*, 61. évf., 7–8. szám, 302–306. o.

¹⁰⁷ Wagner Die neue... i. m. 16–17. o.

¹⁰⁸ E szabályok kritikájára l. Burián László [1999]: Hungarian Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress? In: *Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress?* Kluwer Law International, The Hague, 267. o.; Palásti: Nemzetközi... i. m. 18. o.; Symeonides: The American Revolution... i. m. 44–45. o.

VIII. Egyéb rendelkezések

A rendelet a fentiekén túlmenően foglalkozik egyéb jelentős kérdésekkel is, ilyen például a továbbutalás (*renvoi*) kizárása, a másodlagos minősítés (az irányadó jog alkalmazási körének) meghatározása,¹⁰⁹ a felelős személy biztosítója elleni közvetlen keresetindítás szabályozása, a követelés átszállása, illetve több személy együttes felelőssége esetén alkalmazandó jog kérdése, a szerződés alaki érvényességének, a bizonyítási tehernek a szabályozása is.

IX. A rendelet egyéb nemzetközi egyezményekkel és közösségi normákkal való kapcsolata

A 27. cikk kimondja, hogy a rendelet nem érinti az olyan közösségi jogi rendelkezések alkalmazását, amelyek egy adott kérdéssel kapcsolatban a szerződésen kívüli kötelek tekintetében irányadó kollíziós szabályokat írnak elő. A (35) preambulumbekzdés szerint a rendelet „nem sértheti azon jogi eszközök alkalmazását, amelyek a belső piac megfelelő működésének elősegítését szolgáló rendelkezéseket határoznak meg, amennyiben azok nem alkalmazhatók az e rendelet szabályai által kijelölt joggal együtt”. Ugyanezen preambulumbekzdés utal az elektronikus kereskedelmi irányelvre,¹¹⁰ mely a – nemzetközi tudományos életben vitatott megítélésű¹¹¹ – származási ország elvét (*Herkunftslandprinzip*, *home country controll principle*) alkalmazza bizonyos kérdésekre.¹¹² A magunk részéről egyetértünk azon véleménnyel, mely szerint a rendelet 27. cikke feleslegesen feldarabolhatja a vonatkozó közösségi szabályokat.¹¹³

A 28. cikk (1) bekezdése szerint a rendelet nem érinti az olyan nemzetközi egyezmények alkalmazását, amelyekben e rendelet elfogadásának időpontjában egy vagy több tagállam részes, és amelyek a szerződésen kívüli kötelek vonatkozásá-

¹⁰⁹ Palásti: Nemzetközi... i. m. 11–12. o.

¹¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól (Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv). HL L 178., 2000.07.17., 1–16. o. (a továbbiakban: *Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv*)

¹¹¹ Háttérre l. Höning, Nina [2005] The European Directive on e-Commerce (2000/31/EC) and its Consequences on the Conflict of Laws, *Global Jurist Topics*, Vol. 5., No. 2., 1–65. o.; Mankowski, Peter [2001]: Das Herkunftslandprinzip als Internationales Privatrecht der e-commerce-Richtlinie. *ZvglRWiss*, Vol. 100., No. 2. 137–181. o., különösen: 175–178. o.; Heiss-Loacker: Die Vergemeinschaftung... i. m. 617. o., 34. lj.

¹¹² Az Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv 3. cikkének (1)–(2) bekezdése szerint „minden tagállam biztosítja, hogy a területén letelepedett szolgáltatók által nyújtott, információs társadalommal összefüggő szolgáltatások megfeleljenek azoknak az adott tagállamban alkalmazandó nemzeti rendelkezéseknek, amelyek beletartoznak a szabályozott területbe. A tagállamok nem korlátozhatják a szabályozott területtel összefüggő okokból az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások másik tagállamból történő nyújtásának szabadságát.”

¹¹³ Leible-Lehmann: Die neue... i. m. 721–722., 735. o.; Wagner: Die neue... i. m. 3. o.; Stone: *The Rome II Proposal*... i. m. 215–216. o.

ban kollíziós szabályokat állapítanak meg. Hasonló egyezményeket a tagállamok ugyanakkor a jövőben nem köthetnek.¹¹⁴ Nem tartoznak ezen egyezmények közé azok a nemzetközi szerződések, melyeket a tagállamok kizárólag egymás között kötöttek, azaz harmadik állam nem részes bennük (28. cikkének (2) bekezdés). A tagállamok által kötött konvenciók közül¹¹⁵ kettő nemzetközi szerződés létezik, amelyik a rendelet megoldásaitól jelentősen eltérő szabályokat tartalmaz: az 1973-as termékfelelősségre alkalmazandó jogról szóló¹¹⁶ és az 1971-es közúti balesetekre alkalmazandó jogot meghatározó¹¹⁷ hágai egyezmények. Magyarország egyikhez sem csatlakozott, így a magyar bíróságoknak továbbra sem¹¹⁸ kell ezen egyezményeket alkalmazniuk – miután a rendelet a *renvoit* kizárja, még akkor sem, ha a rendelet egy szabálya valamely részes állam szabályaira utalna.¹¹⁹ A részes államok ugyanakkor a termékfelelősség, illetve a közúti balesetek megítélése során ezen egyezmények figyelembevételével fognak eljárni.

X. Összegzés

A kritikai észrevételek ellenére a Róma II. rendelet megalkotását jelentős fejleménynek tartjuk, mely meghatározóan hathat a tagállamok nemzetközi magánjogi normáira és ezáltal közvetve az uniós polgárok hétköznapijaira is. Ahogyan bizonyos szerzők¹²⁰ megállapítják: egy új időszámítás kezdődött; az Európai Közösség (Európai Gazdasági Közösség) fennállása óta először sikerült a Közösségben a szerződésen kívüli kötelmek szabályait – a gondolat fölmerülte után évtizedekkel – egységesíteni.

A továbbiakban reméljük, hogy a rendelet a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogot meghatározó Róma I. rendelettel együtt a gyakorlatban is a közösségi nemzetközi magánjog egyik sarokkövévé válik majd.

¹¹⁴ Leible–Lehmann: Die neue... i. m. 735. o.

¹¹⁵ Brière, Carine [2005]: Réflexions sur les interactions entre la proposition de règlement « Rome II » et les conventions internationales. *Journal du Droit International*, Vol. 132., No. 3., 677–694. o.

¹¹⁶ Convention of 2 October 1973 on the Law Applicable to Products Liability. [Http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=84](http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=84) A következő tagállamokban van hatályban: Finnország, Franciaország, Luxemburg, Hollandia, Szlovénia, Spanyolország. A rendelettel való viszonyára l. Brière: Réflexions... i. m. 682. o.

¹¹⁷ Convention of 4 May 1971 on the Law Applicable to Traffic Accidents. [Http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=81](http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=81) A következő tagállamokban van hatályban: Ausztria, Belgium, Csehország, Franciaország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Hollandia, Szlovákia, Szlovénia, Spanyolország. E területre l. Staudinger, Ansgar [2005]: Rome II and traffic accidents. *The European Legal Forum*, (E) 2-2005, 61–67.o., elérhető: <http://www.simons-law.com/library/startquery.asp>; Junker, Abbo [2008]: Das Internationale Privatrecht der Straßenverkehrsunfälle nach der Rom II-Verordnung. *Juristenzeitung*, Vol. 63., No. 4., 169–178. o.; Brière: Réflexions... i. m. 683–684. o.

¹¹⁸ L. az Nmjt. 4. cikkét.

¹¹⁹ Junker: Das Internationale... i. m. 171. o.

¹²⁰ Leible–Lehmann: Die neue... i. m. 735. o.